

Драгана Д. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 16. 10. 2017.
Прихваћен: 27. 12. 2017.

О ЖАРГОНИЗМИМА У РЕЧНИКУ СРПСКОГА ЈЕЗИКА МАТИЦЕ СРПСКЕ (2011)**

Имајући у виду динамичност развоја жаргона, те проблеме с којима се лексикографи суочавају приликом идентификације, класификације и лексикографске обраде жаргонизама, у раду указујемо на могућности корекције неких значења жаргонских лексема забележених у *Речнику српскога језика* Матице српске, и то класификујући их у неколико група: (а) речи с неодговарајућим лексикографским дефиницијама (нпр. *шибација*, *жвака*, *жицати* и сл.; т. 2.1–2.5), (б) лексеме којима је придружена једним делом неодговарајућа или непотпуна дефиниција (*клопати*, *гребати се*, *падобранац* и сл.; т. 2.6–2.8), а трећи сегмент рада посвећујемо речима које се више не осећају као жаргонизми (*половче*, *бранша*, *бруцош* и сл.; т. 2.9–2.13). У закључку указујемо на оправданост увршћивања у речник чак и неких данас застарелих жаргонизама, те на потребу за проширивањем речничког корпуса и организованијим истраживањима и проучавањима жаргона.

Кључне речи: жаргон, *Речник српскога језика* Матице српске, семантика, лексикографска дефиниција.

1. Уводне напомене

1.0. Од када је, пре десет година, *Речник српскога језика* Матице српске, познатији као Матичин једнотомник (у даљем тексту РСЈ), ушетао међу своје саговорнике, између њега и баштиника нашег језичког блага не јењава подстицајан дијалог који само добар речник уме заподенути. Тај дијалог и, како је говорио Вук – „умно сједињавање” у језику с изворним говорницима српског језика као матерњег наставља се и после другог издања овог речника (2011. године). Након Вуковог *Рјечника* (1818, 1852), то је прво лексикографско дело насловљено као *Речник српскога језика*, специфично по томе што

* draganavs@yahoo.com

** Овај рад је написан у оквиру пројекта 178006 *Српски језик и његови ресурси*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

најснажније осветљава активно језгро нашег језика, тј. „обухвата најважнију лексику из свих видова постојања и испољавања стандардног српског језика указујући истовремено на неке могућности његовога стилског раслојавања” (Петровић 2009: 981).

1.1. Као што уредник, Мирослав Николић, истиче у Предговору оба издања (2007; 2011), овај речник „садржи огромну већину речи које спадају у наш савремени књижевни језик”; неке су, разуме се, због обима морале бити изостављене, док, с друге стране, наставља уредник, „у речнику има извештан број речи које, строго узевши, не спадају у књижевну лексику или се налазе на маргини српског стандарднојезичког лексичког фонда” (РСЈ 2011: 8). Међу тим речима с маргине приметан је слој жаргонизама (укупно нешто више од 200 лексема), а такође и повећи број колоквијализама (означених квалификатором *разг.*), којима се гради преко потребан мост између стандарда и супстандардних варијетета. Њихова свеprisутност у свакодневној комуникацији, било усменој, било писаној (а писмена се данас све чешће одвија путем различитих, безмало сасвим интегрисаних електронских медија), природно утиче и на ширење лексикографског корпуса. Тако су се у *Речнику српскога језика* (РСЈ 2011) нашле не само лексеме означене квалификатором *жарг.* (онски), *већ* и *рач.* (унарски), мада потоњи квалификатор неком случајношћу није ушао у попис скраћеница. Како новине у свакодневном животу подразумевају и новине у језику, другом издању РСЈ придружено је десет нових речи везаних за рачунарску сферу (*имејл, килобајт, мегабајт, мејл, микропроцесор, модем, претраживач, процесор, улоговати се, четовати*),¹ а по једно ново значење наведено је уз већ постојеће лексеме (*инсталирати, кôд, локализација, локализовати, пречица*).

1.2. Жаргон више воли усменост, пре се може чути но прочитати; он живи у домену неформалног а реализује се најчешће у дијалогу, у коме доминирати може књижевнојезички стандард. Пејоративност, хиперболичност и асоцијативност гдекад бивају инхибиторни због отвореног поигравања садржајем и формом, те се ова лексика често заобилази и препушта специјализованим речницима жаргона. Ипак, мада у невеликом обиму, жаргон је – захваљујући својој присутности у свакодневној комуникацији – ушао у *Речник српскога језика* и у њему је као погодну залеђину пронашао лексику уобичајену у разговорном језику.

Већ су познате тешкоће у одређивању жаргона, зато, указујући на одсуство чвршћих критеријума класификације, Ранко Бугарски с правом истиче да је „лакше утврдити шта жаргон јесте неголи шта није” (Бугарски ²2006: 178).²

¹ Последња у низу нових лексема (*четовати*²) означена је као *рач. жарг.*, што показује да богаћење стандардног језика прати и подмлађивање жаргона.

² Наиме, нису неуобичајена преливања специфичних жаргона најпре у општи жаргон, потом у колоквијални језик, а из њега, потенцијално и у језички стандард, па није нимало једноставно утврдити линије разграничења, а још теже је придржавати их се (Бугарски ²2006: 176). На пример, у низу који овај аутор наводи – *фића, фићак, фићко, фићоза, фикус* (исто, 184) – прву именицу би, без сумње, употребио свако ко говори о одређеном моделу аутомобила; зато, осим у званичним изјавама и/или административним актима тешко да се може чути: Он вози *фијат* 750, већ увек – Он вози *фићу*, док се остале лексеме (од којих нису све једнако фреквентне) лако

Зато је већ на почетку неопходно истаћи да овај рад ниуколико није критички обојен. Напротив. Писан је тек са скромном амбицијом да речнику који је већ освојио значајно место у српској лексикографији, који је ушао у многе домове и – што је веома важно – школе,³ дамо мален допринос указујући на понеке могућности побољшања презентације жаргонске лексике.

1.3. Приликом ексерпције жаргонизама водили смо се пре свега познатим маркерима (*жарг.*, *шартр.*), имајући у виду и адекватност других (*разг.*, *фам.* и сл.). Основни корпус је, разуме се, представљао РСЈ (2011), а као помоћне, али важне изворе користили смо речнике жаргона Драгослава Андрића (1976, ²2005), Петрита Имамија (2000) и Боривоја и Наташе Герзић (²2002), електронски Корпус савременог српског језика Математичког факултета у Београду, а према потреби, консултовани су и Вукови речници (1818, 1852).

1.3.1. Будући да стално осавремењавање *Речника српског језика* подразумева праћење семантичког потенцијала лексике која је у њему представљена, што је најтеже остварити када је жаргон у питању, бавили смо се понајпре испитивањем лексикографских дефиниција, али и оправданошћу означавања појединих речи као жаргонизама. Запажања смо, ради прегледности, разврстали у три мање целине: у првој ће бити речи о неодговарајућим лексикографским дефиницијама (т. 2.1–2.5), у другој ћемо се осврнути на лексеме којима је придружена једним делом неодговарајућа или непотпуна дефиниција (т. 2.6–2.8), а трећи сегмент рада посвећен је речима које се више не осећају као жаргонизми (т. 2.9–2.13).

2. Преглед и анализа грађе

2.0. Динамичан развој жаргона на творбеном, али и на семантичком плану понекад доводи до тога да се говорници који припадају блиским генерацијама недовољно добро разумеју, да не препознају облике или пак значења појединих жаргонизама. Стога није необично што се слична размимоилажења могу наћи и у РСЈ, јер се овај лексички слој непрекидно мења под утицајем неочекиваних метафоризација и/или сложених асоцијативних процеса који подстичу и развој нешто друкчијих или чак сасвим нових семантизација.

2.1. *О неодговарајућим лексикографским дефиницијама.* Поређење дефиниција им. *кука* у речницима жаргона јасно показује како се значења ре-

идентификују као жаргонизми. Мања или већа одступања у жаргонској сфери препознају се и на семантичком, па и на стилском и прагматичком плану.

³ Желимо да истакнемо колико је доступност *Речника српског језика* Матице српске у електронском облику значајна за његову примену у оквиру наставе српског језика и књижевности. По један примерак лексикографског дела у школској библиотеци, па чак и у сваком кабинету у коме се одвија настава српског језика није ни изблиза довољан услов за истинско укључивање речника у наставу, док се ваљани ефекти могу постићи тек када се електронски претражив речник нађе пред сваким учеником, који га потом може – према наставниковим инструкцијама или својим потребама – користити и на часу, али и код куће.

лативно брзо мењају, једна нестају, а друга се задржавају само у одређеним изразима:

РСЈ: **кука** 3. жарг. фиг. *замка, смицалица, зачкољица*; уп. *квака* (3).

квака 3. жарг. а. *проблем, препрека, тешкоћа*. – У чему је квака? б. *зачкољица, смицалица*.

РЖ1 Андрић: **кука** нос (оп.); годину дана затвора (ш.); поглед (ом.); **бацити куке (на некога)** – гледати (некога) (ом.).

РСБЖ Герзић: **кука** 1. *lop. voj. Godina dana (u zatvoru/vojsci). Ja sam vojsku već odslužio i zaglupljavao se tamo kuku dana... VJ*

2. Nos. Vidi **surla**. 3. **stara kuka** *Iskusna osoba, veteran. Isto stara kajla.*

bacati kuke *Flertovati, udvarati se.* (исп. Имами 2000, s. v. *kuka* *baciti kuke na nekoga.*)

БФР Имами: *kuka* 1. nos; 2. *godinu dana.*

Тако је данас – као самостално – сасвим ишчезло код Андрића забележено значење 'поглед', али се – сачувано у изразу *бацити куке* – везује само за поглед пун допадања, па отуда и за флертовање. Дакле, значење какво читамо у РСЈ не би се могло тумачити ни као застарели жаргон, јер се ни им. *квака* у наведеном примеру не би могла заменити им. *кука* без ризика од неспоразума (*У чему је кука?). С друге стране, метафором добијено значење 'нос' показало се стабилним, па не би било погрешно навести га као жаргонско код обеју речи (*кука* = /*велик, изражен/ нос*; *квака* 3. в. *нос*).

2.2. Глагол *шибати се* један је од оних који је у жаргону усталио значење 'тући (се)', а потврду за то нуде сва три речника жаргона (Андрић 2005, Имами 2000, Герзић 2002), док је облик без рефлексивне заменице (се) *шибати* ушао у музички жаргон⁴, као синоним гл. *цепати, пржити, разбијати* (= јако, бучно свирати; веома добро, успешно свирати; исп. Милорадовић 2009: 39). Сходно томе, дериват *шибација* (у РСЈ: 'неваљалац, хуља'), такође фреквентан у сленгу, ваљало би дефинисати као, онај који је склон тучи; пргава, насилна особа'. Андрићеву дефиницију наведену у првом, као и у другом издању (Андрић 1976, 2005: *шибација* – онанист; нефер, одн. досадан или незгодан одн. несимпатичан човек; ситан дух, ситничар; недруг; чудак, себичњак; блесавко, глупак, тупавко) не бисмо могли прихватити, јер су наведена значења одавно сасвим страна носиоцима жаргона.

2.3. У омладинском, па ни у општем жаргону им. *жвака* данас се не употребљава са значењем 'лаж, шала' (в. РСЈ s.v. *жвака*). Уобичајена семантизација ове речи, каква се реализује у неформалним дијалозима и у романима савремених писаца, чији ликови често користе урбанолект, доводи се у везу с дугим и/или (ис)празним, досадним причањем (уп. *прича*), разговором, ћаскањем, нагваждањем (пример у коме би се актуелизовало значење 'трач' нисмо нашли у КССЈ):

⁴С. Милорадовић запажа изражену, чак грубу динамику енантисемичних глагола и девербала у жаргону, те истиче: „Семема 'брзо и бучно свирати' има за репрезентанте четири лексеме: *пржити / растурати / рокати / цепати* (од којих *рокати* постоји само као жаргонска), чија примарна, нежаргонска значења подразумевају *агресивну* компоненту (*пржити* 'жећи, палити врелином', *растурати* 'распарчавати, комадати', *цепати* 'растављати на делове ударајући, режући'), која им је и омогућила да се 'окупе' у оквиру именована *жесток* начина свирања" (2009: 39).

(1) – А јеси ли уопште гледала? – Нешто и нисам. Приметила бих, ваљда. – Глупа нам је жвака... (КССЈ; Мирјана Ђурђевић, *Трећи сектор*, Београд, Загор, 2002).

(2) Свака њена жвака почињала је од настанка човечије рибице и екипе, па кроз векове... (КССЈ; Душан Недељковић, *Понедељак*, Београд, ВБЗ, 2008).

(3) Зато напуштају своје родитеље чим они постану прошлост, то јест када крену са жваком о бољем сутра (КССЈ; *Политикини културни додаци*, 2000).

2.4. Са значењем 'одавати, потказивати (обично полицији), цинкарити' у РСЈ се јавља жаргонски гл. *дрџкати*, али и *жџцати*, коме, за разлику од претходног, ова семантика није својствена. Наиме, *жиц(к)ати* и *жицарити* Герзићи правилно одређују као 'тражити од пролазника ситан новац; молити за неку ситну услугу' (исп. Имами 2000: *žicati* 1. *prošiti na ulici*; 2. *moļjakati za povac*), док Андрић наводи сличну дефиницију, која у понечему одступа чак и од старијег жаргона, јер жицарење није само 'мољење' и 'улагивање', већ би најтачнији део овог синонимског низа био 'измољавање', тј. 'измољавати ситан новац или услугу':

(4) Јер сиромашни нису само бескућници или они који „жицају” на улици, него и приличан број оних који живе у властитом стану... (КССЈ, *Политика*, 8. 2. 2009).

2.5. Уз вулгаризам *драмдсер*, који је забележен и у РСАНУ, не пристаје квалификатор *жарг.* Жаргонско значење, међутим, има хомограф овог супстантива (драмосер), али са сасвим друкчијим значењем. У питању су, наиме, сложене структуре чији други део сведочи о њиховој пејоративности, док основа *драм-* у првом случају потиче од им. *дрџм*,⁵ а у другом се везује за им. *драма* и од ње изведен гл. *драмити* (РСЈ *драмити* разг. *представљати нешто драматичним, претерано се узбуђивати без разлога*). Мада је за савремене говорнике српског језика значење овог глагола (*драмити*), како је протумачено у РСЈ, несумњиво, консултовање РСАНУ и РМС уводи у недоумицу, јер су тамо понуђене дефиниције сасвим друкчије, док Д. Андрић бележи значење сасвим блиско ономе у РСЈ (мада не с истим акцентом), чиме се потврђује да РСЈ успешно прати семантичке помаке и ортоепске иновације⁶ у савременом српском језику:

⁵ РСЈ: *дрџм* *некадашња турска мера за тежину (четиристоти део оке, око 3 г)*. б. фиг. *врло мала количина нечега, мрвица, трун*.

⁶ Акценат на првом слогу (драмосер), а потом и на основу реализованог значења запажена творбена веза с им. *драма* уверава нас да у питању није реинтерпретација постојеће, већ творба нове речи, и то највероватније од стране говорника који ову старију нису чули или јој не познају значење. Овај хомограф прихваћен је у жаргону са значењем 'онај који превише театрално интерпретира догађаје, обично наклапајући, лупетајући којешта'. На сајту Vukajlija, који својим корисницима нуди лаички интерпретирана значења жаргонских речи, израза, па и читавих реченица (исп. Дурбаба 2011), сасвим у духу овог социолекта, налазимо духовиту, али примерену дефиницију: „особа која најбезазленији догађај описује као интергалактичку катастрофу”. У слободној претрази интернет блогова, на којима су жаргонизми очекивани и чести, нашли смо потврду и за извођење придева и прилога од поменуте основе: ...nakon svih tih meseci planiranja, dramomerski harpe „opasnu bandu” usred gradske vreve... (<http://www.021.rs>; 16. 12. 2015). Što se [njega] tiče ...to mi ne deluje iskreno. A da jeste izabrao dramomerski nastup – jeste (<http://blog.b92.rs>; 10. 12. 2011).

РСАНУ: **дра́мити** покр. 1. а. *умиривати, ублажавати* (бол, болест). – Позвала ме Мара бајалица ... да баје да баје, да драми да драми, да стукне да стукне (БВ 1908, 124). б. *тешити у жалости*. – Ја га драмим да не рове, он се још вече цвели (Заглавак, Стеф. Ж.).

дрѐмити [према дрѐм] *нажљиво мерити (обично скупоцене предмете)*.

РМС: **дра́мити** покр. в. *дрмити*. – Нетко ... би уздахнуо ... како му нога од реуматизма драми. *Кол. [дрѐмети и дрѐмити 1. бити незадовољан, зловољан, куњати. 2. а. мршити се, кварити се (о времену). б. болети, жигати]*.

РЖ1 Андрић: **дрѐмити** правити драму, непотребно или неискрено испољавати претерано узбуђење (оп.); правити се важан (ом.).

2.5.1. Данашњи носиоци жаргона свакако не би препознали ова значења гл. *драмити*, нити именице *драмосер* у РСАНУ, РМС и РСЈ, премда у РСАНУ (драмосер, драмосерац вулг. *тврдица, циција, цепидлака*) налазимо пример из Андрићевог романа *На Дрини ћуприја*: Само за инат ... неком трговцу драмосеру [обори или подигне цену] (Андрић 7, 109), а иста дефиниција је прихваћена и у РМС (уп. РСАНУ: драмосерити вулг. *тврдичити, шкртари-ти*). Заправо, ради се о два различитим лексемама, што потврђује и пример из дела Борислава Пекића:

(5) Zato je, poštovana gospodo sudije, moj branjenik Andreas Gavrilović – to sam ja – morao da ubije poživšeg Herr Geheimer Kommerzienrata Grubera, ako nije hteo da se „u svom primitivnom svetu kao čovek i muškarac definitivno diskvalifikuje”, pa se može i mora uzeti „u svetlosti najnovijih istraživanja primitivnog plemenskog mentaliteta”, da ga nije ubio on, to jest ja, već da ga je ubilo „varvarsko stanje duha i običaja u kome njegovi sunarodnici još žive”. Eto šta je sve taj *dramoser* u žalbi nadrobio (B. Pečić, *Obrana i poslednji dani*, www.fenomeni.me).

Можемо закључити, дакле, да је у описаном случају квалификатором *жарг.* остварена непостојећа кореспонденција између два вулгаризма, а пошто пример није наведен, читалац је на путу да разуме како је реч лоше дефинисана, док се заправо ради о изостављању хомонима (хомографа) који уистину припада сленгу.

2.6. *Жаргонизми с делимично неодговарајућим или непотпуним дефиницијама*. У групи лексема у којима запажамо тек мања одступања од жаргонских значења, или пак неадекватност једног дела лексикографске дефиниције, издвајамо глаголе *клопати, гребати се* и *о(х)ладити*, а потом и неколике именице.

2.6.1. Код глагола конзумације *клопати*¹ и *њупати* напомене дате у заградама 'обично обилно' (уз *клопати*), тј. 'обично халапљиво' (уз *њупати*) јесу сувишне, а код гл. *клопати* неодговарајући је други део дефиниције – 'пити' (РСЈ: *клопати жарг. јести и пити /обично обилно/*).

2.6.2. При одређивању радње којом се именује стицање обично ситне материјалне користи – *гребати се* – дато је доста апстрактно тумачење, 'користити се од другог за нешто (без плаћања и заслуге)', али је пример добро одабран за илустровање типичне ситуације (РСЈ: Увек се гребе за цигаре). Ради се, по правилу о невеликом (обично материјалном) искоришћавању једне особе од стране друге, што више открива природу *гребатора* но његову истинску потребу за каквом новчаном или другом услугом. Одсуство одуживања се подразумева, па зато део дефиниције наведен у загради збуњује, будући да било каква пружена противуслуга негира *гребање*. Да би се избегла

недоумица, можда би било боље овај глагол дефинисати као 'окоришћавати се од другог искамчујући какву (обично мању) материјалну или другу услугу'. Уз то, поред им. *гребатор*, може се додати и им. *гребарош*, која је у жаргону једнако фреквентна (исп. Имами 2000).

2.7. При представљању гл. *о(х)ладити* вођено је рачуна о говорној реализацији која одговара колоквијалном изразу и жаргону (*олади*). Поред наведеног синонимског низа 'смирити се, средити се, обуздати се', жаргонска значења овог глагола су и 'заћутати, умукнути', 'украсти, покрасти кога' (*Оладити некога за ауто / извесну своту новца и сл.*). Донекле је изгледео жаргонизам *о(х)ладити се*, посведочен у свим речницима жаргона (*оладити се*), па је, у складу с тим, у РСЈ ово значење одређено као *фиг.*[уративно] ('јак се уплашити, премрети од страха, шокирати се', у складу с појмовном метафором ФИЗИОЛОШКА РЕАКЦИЈА ЗА ПСИХИЧКУ РЕАКЦИЈУ).

2.8. Уз именице *падобранац*, *чука*, *лорфа* и *фаца*, које су у РСЈ одређене на следећи начин: *падобранац* *фиг. жарг. онај који се гура, убацује са стране покушавајући да пре осталих, преко реда негде уђе, да се нечега домогне и сл.*; *чука* *жарг. сат, часовник*; *лорфа* *пеј. а. она која је претерано, упадљиво нашминкана. б. курва*; *фаца* *итал. жарг. лице, образ; изглед: направити киселу фацу*, указали бисмо на потребу за додавањем још неких значења уз мање корекције. Наиме, поред значења наведеног у РСЈ, им. *падобранац* одавно се користи и са значењем 'особа која непозвана долази на забаву, журку' (Герзић ²2002, Андрић ²2005), *чука*, осим 'часовник' има и значење 'срце', па отуда и жаргонски аналоган изразу *имати срце* јесте изр. 'имати чуку':

(6) То је нека врста јунаштва. Најцелове очи засјаше. – Мислиш као *чука*? упита. – Молим? – Пише у књизи. Да би био прави јунак, мораш да имаш *чуку*... (КССЈ, Тери Прачет, *Чудотворац*, Београд, Лагуна, 1999).

(7) Драги пријатељи, операција срца је прошла савршено. Осећам се као да имам сасвим нову *чуку* (КССЈ, *Политика*, 9. 10. 2009).

2.8.1. Уз именицу *фаца* неодговарајуће је само друго значење 'изглед', јер – као што пример јасно показује – ради се заправо о изразу лица, тј. о гримаси (РСЈ: *фаца* *итал. жарг. лице, образ; изглед: направити киселу фацу*). Поред тога, жаргонско је и значење 'позната, важна особа' (Он мисли да је *фаца*), 'особа уопште' (Та *фаца* се стално мува крајем. уп. Имами 2000: *Тражи те једна фаца!* = *Тражи те нека особа!*; уп. Герзић ²2002 s.v. лик).

2.9. *Речи које се више не осећају као жаргонизми*. Мањи је број лексема уз које квалификатор *жарг.* (више) не пристаје. Таква је, на пример, им. *половче* која припада деминутивним образовањима суфиксом *-че* (исп. Клајн 2003: 204), тачније, у питању је лексикализовани деминутивни облик, због чега овој лексеми у РМС није придружен ниједан квалификатор стандарднојезичког нити стилског домена.⁷ Ипак, овај дериват, због препознатљивог суфикса, задржава експресивност, као што показује и следећи пример:

⁷ У РМС читамо: *полóвче* и *полòвче* 1. *пола, половина нечега (обично цигарете)*. – Ко има, пуши *половче* цигарете. *Ћон*.

(8) Читава еквилибристика те победе ослонила се, дакле, на само једно (али вредно) половче поена. Ко је, елем, био одговоран за ту половину поена која је екипи Света недостајала... (КССЈ, Драгослав Андрић, *Иза кулиса шаховског меча столећа 1970. године*, у: *Политика*, 9. 9. 2001).

2.10. Поред тога, рекло би се да, уз наведену, ни именице *браниша* и *гемишт*⁸ не би требало приписивати жаргонском фонду, јер их не бележи ниједан речник жаргона, премда је познато да се у њима могу наћи и оне речи које би се пре могле уврстити у разговорни идиом, па и у књижевни језик.

2.11. Код примера *бруцош* и *бруцошкиња* ситуација је нешто интересантнија, јер је прва именица означена као *шатр*. [овачки], а друга је уврштена у жаргонизме. Наиме, у РСЈ коегзистирају два квалификатора – *жарг.* (онски) и *шатр*. (овачки), мада се потоњи јавља само у првом делу речника (до лексеме *ексирати*). Ипак, ниједну од ових именица не би требало маркирати на поменут начин, јер адекватног синонима, осим синтагматског алтернанта, који се јавља и као дефиниција („студент / студенткиња прве године”), у српском језику нема, а познато је да жаргонизми по правилу имају свој еквивалент у књижевном језику (Јовановић 2011: 104). Строго узевши, уколико лексикографи сматрају да обе лексеме треба маркирати, избор би могао бити квалификатор *разг.*, којим би се успоставила дистинкција у односу на стандардни, књижевни језик, премда се ове речи сасвим уобичајено и равноправно јављају у књижевним делима, у дневној штампи и колоквијалном језику, о чему сведоче и следећи примери:

(9) ...да ти захвалим што си се у току ових седам месеца тако пријатељски старао о мени, и мени младом бруцошу, на кога је навалило толико нових утисака... (КССЈ, Томас Ман, *Чаробни брег*, превод: Милош Ђорђевић и Никола Половина).

(10) Откуда Клаузевиц иде уз кротког професора књижевности, од кога сам као бруцош читао само његов есеј о Милану Ракићу? (КССЈ, Миодраг Поповић, *Великани старог Филозофског факултета у Београду*, у: *Политика*, 10. 10. 2001).

(11) „...неколицина нас скупи новац па купимо заједно књигу из које сви учимо”, прича Ана, једна од бруцошкиња са овог факултета (КССЈ, *Политика*, 7. 6. 2008).

2.12. Слично је и с именицом *факултетлија* (РСЈ: факултѐтлија жарг. *факултетски образован човек*); наиме, турски суфикс не усмерава дериват обавезно према експресивима (нпр. *новајлија*, *дугајлија*, *касабалија* и сл.), али има и оних који су овим творбеним формантом стилски активирани.⁹ П. Радић наводи примере у којима се лако препознају иронично и/или подругљиво значење: „...универзитетлија (’Кад вам се испречи какав новосковани универзитетлија ... наклукан којекаквим глупостима и теоријама’) – Р.

⁸ РСАНУ: *браниша струка, специјалност*; *гемишт* (нем. Gemisch) варв. а. *мешавина комадића kobасичарских производа*. б. в. *иприцер, чаша вина разблаженог минералном водом или содом*.

⁹ О томе П. Радић каже: „...изведенице са овим суфиксом у српском језику образују готово читав један подсистем стилских вредности. То нам потврђује већи број примера код којих суфикс *-лија* има функцију стилско-семантичког интензификатора. Тако ће *параграфлија* значити ’онај који се слепо држи параграфа’, *етикетлија* ’онај који се претерано држи друштвене етикеције, претерано крутог, углађеног човека’ и сл. Тиме је суфикс *-лија* закорачио у сферу модификационих творбених средстава аугментативно-пејоративне, или аугментативно-афирмативне употребе (исп. *синајлија, дихајлија*)” (Радић 2001: 40).

Домановић, [...] *академлија* ('постао академлија не као најугледнији представник /.../ већ као потајни напредлија') – И. Руварац" (исп. Радић 2001: 36). Уз им. *факултетлија* овај аутор напомиње да примера у РМС нема, из чега следи да се поуздано не може одредити њена прагматичко-стилска вредност (исто, 36). У РСЈ, због ниске фреквентности тих изведеница у књижевном језику, али и због функционалне редукације лексичког материјала, већина ових речи није увршћена. Налазимо, међутим, им. *универзитетлија* означену квалификатором *ир.*; нема сумње да ће се иронична интонација наћи у многим примерима употребе, али су такође једнако могући и други облици контекстуалне активације негативно (*подр.*, *презр.*), па и позитивно обојене експресивности (нпр. *шаљ.*, *фам.*), због чега би, верујемо, уз им. *факултетлија*, *универзитетлија* и сл. пре пристајао маркер *експр.*(есивно), док је квалификатор *жарг.*(онски) неадекватан.¹⁰

2.13. Основна значења забележена у великим описним речницима понекад уступку пред секундарнима, која с временом постану доминантна. Тако је с именицом *лорфа* која је у РСАНУ дефинисана као *ларва*¹ (2. заст. *маска*, *образина*, *кринка*), док је секундарно значење (2) – „она која је претерано нашминкана, она чије упадљиво нашминкано лице подсећа на лорфу, маску” – означено квалификаторима *фиг.* и *пеј.* Уз то, наведен је и глагол *лорфати се*.¹¹ Тако овај деноминални глагол фиксира значење именице, ограничавајући га на употребу упадљиве, прејакe шминке, али се – упркос могућем асоцијативном повезивању – не јављају видни помаци према семантичком исходу „неморално”, тј. неморална женска особа, 'курва', како наводи РСЈ. Пејорација је несумњива, но рекли бисмо да је поменуто тумачење значења као жаргонског сувишно, с обзиром на то да два речника жаргона (Имами 2000; Герзић Б./Герзић Н. ²2002), ову лексему не бележе, док је Д. Андрић (²2005) тумачи исто као и РСАНУ.

3. Закључне напомене

Свакако треба истаћи да задржавање појединих, чак и застарелих жаргонизама у нашим речницима има свог оправдања, понајпре зато што млади читаоци одређену реч могу срести у текстовима који, мада нису написани тако давно, могу садржати покоју – у то време фреквентну – а савременом читаоцу непознату реч. Тако разумемо навођење жаргонског значења им. *цигла* (РСЈ: *цигла* 2. жарг. *новчаница од сто динара*), мада би овде ваљало

¹⁰ Има, међутим, и друкчијих примера. Тако именица *профа* несумњиво припада жаргону, али се квалификатори (хип. или ир.) осећају сувишнима, јер се код овог, као и код других сличних жаргонизама (*профан*, *профандер/ка*/ = професор/ка/), зависно од контекста, може развити и позитивна и негативна експресивност, која у нултом контексту није увек лако препознатљива, без обзира на евентуалну специјализованост одређеног суфикса у творби хипокористика или сл. (уп. *док*, *доца* = доктор, лекар; *зуба* = зубар, стоматолог и сл.).

¹¹ У РСАНУ значење гл. *лорфати се* дефинисано је на следећи начин: „претерано наносити шминку на лице, шминкати се претерано, упадљиво”. – Тек у крчми код Пауна ... почињу [девојке] да се удешавају ... да се умивају, „лорфају” и облаче (Петр. В. 6, 21).

додати и ново значење – '(износ од) милион динара'; *црвендаћ* (РСЈ: црвѐндаћ 3. жарг. *некадашња новчаница од сто динара црвенкасте боје*), а потом и у новије време веома ретку им. *блондина* (РСЈ: блонди́на и блонди́нка жарг. *плавокоса женска особа, плавуша*).

Нема сумње да је приликом израде *Речника српскога језика* Матице српске уложен огроман труд, адекватан значају овог лексикографског подухвата. Такође не смеју остати незапажени напори на његовом осавремењавању и корекцијама које су потом уследиле, јер је такав рад допринео да лексичка грађа буде представљена боље, једноставније, економичније и тачније. Зато смо дужни да, уз овај малени допринос, истакнемо и потребу за даљим истраживањем жаргонске грађе, које би требало да буде континуирано и исцрпно, уз ангажовање младих стручњака (социолингвиста, лексиколога и лексикографа) који би до сада прикупљени жаргонски фонд компетентно прочистили и према уједначеним критеријумима обрадили. Ово је свакако много лакше рећи но учинити, јер, како неки истраживачи напомињу (Дурбаба 2011), много проблема има већ на првом кораку, тј. приликом прикупљања грађе, будући да је жаргонски корпус најживљи управо у усменој речи. Зато у том послу свакако од велике помоћи могу бити електронски речници и корпуси (КССЈ), а драгоцене би била и испитивања Ђачког и омладинског жаргона, која би донела нове увиде у семантичке, стилске и прагматичке помаке, у жаргону очекиване и неминовне.

ИЗВОРИ

- Андрић 1976 [РЖ1]:** Д. Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Београд: БИГЗ.
- Андрић 2005 [РЖ2]:** Д. Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Београд: Zepher Book World.
- Герзић Б./ Герзић Н. 2002 [РСБЖ]:** В. Gerzić, N. Gerzić, *Rečnik savremenog beogradskog žargona*, Beograd: Istar.
- Имами 2000 [БФР]:** Р. Imami, *Beogradski frajerski rečnik*, Beograd: NNK International.
- КССЈ:** *Корпус савременог српског језика Математичког факултета Универзитета у Београду* [<http://korpus.matf.bg.ac.rs>].
- Пекић, Б.:** *Odbrana i poslednji dani*. <<http://fenomeni.me/odbrana-poslednji-dani>>20. 2. 2017.
- РМС:** *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска (1967–1976).
- РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (т. I–XIX), Београд: САНУ, Институт за српски језик (1959–).
- РСЈ 2011:** *Речник српскога језика* (ур. Мирослав Николић), Нови Сад: Матица српска.

- Стефановић Караџић *1935:** Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник иступачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, Београд: Штампарија Краљевине Југославије.
- Интернет извори:** <http://www.021.rs> (16.12.2015); blog.b92.rs (10.12. 2011); vukajlija.com <12. 3. 2017>

ЛИТЕРАТУРА

- Бугарски *2006:** R. Bugarski, *Žargon*, Београд: Библиотека XX век.
- Дурбаба 2011:** О. Дурбаба, Друштвена мрежа *Вукајлија* – анализа једног речника сленга и идиома, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 40/1, 429–438.
- Ивановић 2014:** Н. Ивановић, Лексикографски метајезик у Речнику САНУ, у: *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* (ур. Р. Драгићевић), Београд: Филолошки факултет у Београду, 195–231.
- Јовановић 2011:** Ј. Јовановић, О колоквијализмима и жаргонизмима у језику српске штампе, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 40/1, 99–113.
- Милорадовић 2009:** С. Милорадовић, Музички жаргон младих (1) *ледило* свирка у Београду и *знатъ веселуху* у Москви, *Гласник Етнографског института САНУ*, 57/1, 27–50.
- Петровић 2009:** Д. Петровић, На маргинама српског једнотомника, *Летопис Матице српске* (мај 2009), књ. 483, св. 5, 977–994.
- Радић 2001:** П. Радић, *Турски суфикси у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ристић 2004:** С. Ристић, *Експресивна лексика у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ристић 2006:** С. Ристић, *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ристић 2014:** С. Ристић, Квалификатори у српској лексикографији, у: *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* (ур. Р. Драгићевић), Београд: Филолошки факултет у Београду, 113–130.

Dragana D. Veljković Stanković

ON JARGONISMS IN *DICTIONARY OF SERBIAN LANGUAGE* EDITED BY
MATICA SRPSKA (2011)

Summary

Considering jargon development dynamism and the obstacles which lexicographers face with in identification, classification and lexicographic work on jargonisms, in this paper we point out some possibilities for correction of several jargon meanings of lexemes noted in Serbian Language Dictionary of Matica Srpska, classifying them into several groups: a) words with inadequate lexicographical

definitions (eg. *šibadžija*, *žvaka*, *žicati* etc.; 2.1–2.5), b) lexemes followed by partly inadequate or incomplete definition (*klopiti*, *grebati se*, *padobranac* etc.; 2.6–2.8), and the third part involves the words which are not felt as jargonisms any more (*polovče*, *branša*, *brucoš* etc. (2.9–2.13). In conclusion we pay attention to validity of including some out-of-date jargonisms into dictionary, enhancing of dictionary corpus and to more organized researching and studying jargons.

Key words: jargon, Dictionary of Serbian Language edited by Matica Srpska, semantics, lexicographical definition.